

Леонова І.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЖІНОК ІЗ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

У статті наведено результати емпіричного дослідження соціально-психологічних властивостей особистості жінок із різних соціальних груп, а також проведений порівняльний аналіз цих властивостей.

Розглянуті такі загальні тенденції, де показники спонтанної агресивності, депресивності, комунікабельності й емоційної лабільності перебувають на середньому рівні для всіх шести жіночих груп. Показники екстраверсія-інтроверсія та маскуліність-фемінність знаходяться в полюсі інтроверсії та фемінності, тоді як невротичність, роздратованість, врівноваженість, реактивна агресивність і відкритість мають різні показники залежно від групової приналежності.

Виявлено, що:

1. Жінки, які проживають на тимчасово окупованій території, мають андрогенний тип гендерної приналежності, емоційно стабільні, стримані, мають контроль поведінки, в міру відкриті, комунікативні, сором'язливі, з наявністю невеликої тривожності, скутості й невпевненості в собі, що є наслідком труднощів у соціальних контактах.

2. Релігійні жінки – фемінні, невротичні, емоційно нестійкі з прихильністю до афективних і пасивно-оборонного типу реагувань, тривожні, скуті, невпевнені в собі, інтровертні, з проявами депресивних станів, що безпосередньо впливає на їх труднощі в спілкуванні й взаєминах з оточуючим середовищем і на переживання відчуття самотності.

3. Жінки, які перебувають у виправній колонії, – андрогенні, але з прихильністю до маскуліності, домінанті, психопатичні, емоційно нестійкі, зі схильністю до афективних реагувань та агресивної поведінки.

4. Жінки-переселенки з тимчасово окупованої території – фемінні, самокритичні, прагнуть до довірливо-відвертих взаємодій з оточуючими, уразливі до стрес-факторів, мають невелику невпевненість у собі, песимістичний настрій і пасивність у діяльності.

5. Жінки-інваліди – фемінні, емоційно нестабільні, вразливі щодо стрес-факторів, з агресивною поведінкою, з прагненням до домінування.

6. Жінки-киянки – андрогенні, але більш схильні до фемінності, у стресових ситуаціях можуть мати як стійкість, так і пасивно-оборонний тип характеру (тривожність, скутість, невпевненість), оптимістичні й активні, з прагненням до домінування з наявністю агресивної поведінки.

Порівнюючи характеристики властивостей особистості жінок із різних соціальних груп, було статистично встановлено значуща відмінність між жіночими групами.

Ключові слова: самотність, соціальні жіночі групи, внутрішні стани, соціально-психологічні чинники, індивідуальні особливості, емоційні відношення.

Постановка проблеми. Питання жіночої самотності й нині є актуальним і популярним. Гостроту проблеми самотності сучасної жінки надає її усвідомлення групової приналежності (наприклад, релігійні, внутрішньо переміщені особи (переселенці), ув'язнені тощо), об'єктивні та суб'єктивні чинники, які безпосередньо впливають на переживання цього почуття. Соціально-психологічні властивості особистості жінки є одним із чинників, що сприяє активному залученню особистості до спілкування і взаємодії з оточуючими, до сус-

пільних процесів формуючи певні взаємовідносини із соціумом, а також сприяє успішній соціальній адаптації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблематикою.

Аналіз сучасної наукової літератури показує наявну значну кількість досліджень, присвячених висвітленню психології жінок у психологічному плані ця проблематика пов'язана з іменами Р.А. Dykstra і Т. Fokkema [15], О.В. Срібна [10], Є.В. Кулаєва [5], Ж.В. Пузанова [6; 7], В.Ібрутман [2],

О.В. Візгіна [3], М.Г. Панкратов [2; 3], С.Н. Єніклопов [2] тощо.

У середині нашого сторіччя роботою Дж. Мак й А. Шеріф було розпочато дослідження соціально-психологічних функцій статево-рольових стереотипів. Де суттєвий вклад у дослідженнях особливостей жінок, стереотипів жіночності (фемінінності), процесу статевої соціалізації й системі диморфізму надали роботи вчених Б.Г. Ананьєва [1], Ж.Г. Дусказієва [4], Л.Г. Степанова [11].

Щодо західних науковців Л. Kohlberg і Е.Е. Массобу [16], А. Bandura і Р.Н. Walters [13; 11], Л. Weitzma [17], то за допомогою їх спрямованих зусиль у психологію впроваджується теорія статевої соціалізації де акцент ставиться на соціальному навчінні (формування психологічної статі, статева роль) у процесі виховання.

Дослідниця Н.В. Шітова [12] у своїй роботі приділяла особливу увагу соціально-психологічним особливостям жінок, де вважала, що жіноча самотність надає негативний вплив на комунікацію і самооцінку, підвищуючи рівень тривоги. Також вона виділяла типи суб'єктивного сприймання жінками самотності – негативне і позитивне, активне і пасивне.

Важливо відзначити, що зарубіжні науковці J.T. Сасіорро і Л.С. Hawkley [14] встановили, що переживання самотності не тільки породжує безліч проблем у соціальній сфері, а й загострює вікові і особистісні зміни, проявляючись у дезадаптації, та у погіршенні психічного стану здоров'я людини.

Також соціально-психологічним особливостям самотніх жінок, а саме формування статусу і образу-Я у соціумі, у своїх роботах приділяли особливу увагу науковці Н.П. Романова [8], В.І. Сіляєва [9].

Отже, ми бачимо, що проблематика психології жінок більш зосередження на гендерному аспекті, статево-рольових аспектах, на формуванні я-концепції, виділенню типів суб'єктивного сприймання самотності жінками тощо. Але незважаючи на розробленість проблеми, відкритим залишаються питання саме соціально-психологічних властивостей жінок з різних соціальних груп, які сприяють появі почуття самотності.

Постановка завдання. Мета дослідження – виявлення та порівняння соціально-психологічних особливостей жінок з різних соціальних груп.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дослідження жіночої самотності нерозривно пов'язане з аналізом індивідуально-особистісних та соціально-психологічних чинників, які впли-

вають на рівень формування самотності у жінок, які перебувають у різних соціальних групах. Тому для розуміння найхарактерніших особливостей, і більшої уяви про особистість самотньої жінки враховуючи її приналежність до певної групи, ми виявили середні значення показників, які пов'язані з переживанням почуття самотності.

Зазначимо, що у нашому дослідженні середні значення представлені «медіаною» (середнє значення для вибірки) в таблицях і графіках кожної соціальної групи жінок окремо. Першим кроком статистичної обробки даних була перевірка даних на нормальність. Для цього ми використали критерій Колмогорова-Смірнова (One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test), до шкал усіх методик, які були проведені у ході дослідження. Спираючись на узагальнюючий показник Asymp. Sig. (2-tailed), який нижче 0,05 по кожному з показників, ми можемо стверджувати, що розподіл даних ненормальний. Отже, для подальшої обробки даних був використан непараметричний метод обробки даних, а саме непараметричний критерій Манна-Уїтні, окрім критерію t - Стюдента для виявлення статистично значущих відмінностей показників між шістьма групами респондентів. Це дало можливість побачити рівень вираженості (дотримуючись норм в методиках) того, чи іншого показника, в кожній досліджуваній групі жінок окремо. А також отримати переважно статистично значущі відмінності в показниках між усіма групами в цілому якщо такі є.

У ході аналізу одержаних результатів «Соціально-психологічні особливості особистості жінок і їх поведінки, що сприяють появі почуття самотності (самотність як сутнісна особистісна характеристика)» за методикою Фрайбурзький особистісний опитувальник F P I (форма В), були отримані такі середні значення (медіана), які представлені в таблиці 1.

Аналізуючи отримані показники досліджуваних шістьох жіночих груп (табл. 1) по Фрайбурзькому особистісному опитувальнику F P I (форма В) ми бачимо такі загальні тенденції – показники спонтанної агресивності, депресивності, комунікабельності та емоційної лабільності перебувають на середньому рівні для всіх досліджуваних. Показники екстраверсія-інтроверсія і маскуліність-фемініність знаходяться у полюсі інтроверсії і фемініності, тоді як невротичність, роздратованість, врівноваженість, реактивна агресивність та відкритість мають різні показники в залежності від групової приналежності, дательніше ці відмінності ми опишемо нижче.

Порівняння середніх показників станів та властивостей особистості жінок з різних соціальних груп за Фрайбурзьким особистісним опитувальником F P I (форма В)

Медіана	Невротичність	Спонтанна агресивність	Депресивність	Роздратованість	Комунікабельність	Врівноваженість	Реактивна агресивність	Сором'язливість	Відкритість	Екстраверсія / інтроверсія	Емоційна лабільність	Маскулінність / фемінність
Жінки, які проживають на тимчасово окупованій території	6,5	3,5	5	3,5	6	6	5	7	5	4	5	4
Релігійні жінки	8	4	6	7	6	6	4	7,5	5	2	5	3
Жінки, які перебувають у виправній колонії	6	5	6	7	6	5	7	6	5	4	6	4
Жінки-переселенки з тимчасово окупованої території	4,5	4	5	5	6	3,5	4	6	8	4	4,5	2
Жінки-інваліди (глухонім)	5	5	6	5,5	6	3	7	6	5	5	6,5	3
Жінки-киянки	5	5	5	6	6	7	7	7	6	5	6	3

Перша група. Жінки, які проживають на тимчасово окупованій території, мають такі показники – високий рівень має шкала сором'язливості ($M=7$), середній рівень спостерігається за шкалами: невротичність ($M=6,5$), депресивність, комунікабельність ($M=6$), врівноваженість ($M=6$), реактивна агресивність ($M=5$), відкритість ($M=5$), екстраверсія/інтроверсія ($M=4$), емоційна лабільність ($M=5$) та маскулінність/фемінність ($M=4$). Низькі показники за шкалами: спонтанна агресивність ($M=3,5$), роздратованість ($M=3,5$).

Друга група. Релігійні жінки мають високі показники з шкалами: невротичність ($M=8$), роздратованість ($M=7$), сором'язливість ($M=7,5$), середній рівень показників за шкалами: депресивність ($M=6$), комунікабельність ($M=6$), врівноваженість ($M=6$), відкритість ($M=5$), емоційна лабільність ($M=5$), спонтанна агресивність ($M=4$), реактивна агресивність ($M=4$). А також вражений полюс (низький рівень) інтроверсії і фемінності.

Третя група. Жінки, які перебувають у виправній колонії, мають високі показники за шкалами: роздратованість ($M=7$) і реактивна агресивність ($M=7$). Середні показники за шкалами: невротичність ($M=6$), спонтанна агресивність ($M=5$), депресивність ($M=6$), комунікабельність ($M=6$), врівноваженість ($M=5$), сором'язливість ($M=6$), відкритість ($M=5$), емоційна лабільність ($M=6$), також середній полюс спостерігається за показниками екстраверсія/інтроверсія і маскулінність/фемінність ($M=4$).

Четверта група. Жінки-переселенки з тимчасово окупованої території, мають високі показники за шкалою відкритості ($M=8$), а низькі за шкалами: врівноваженість ($M=3,5$) та маскулінність/фемінність ($M=2$). Середні показники за шкалами: невротичність ($M=4,5$), спонтанна агресивність ($M=4$), депресивність ($M=5$), роздратованість ($M=5$), комунікабельність ($M=6$), реактивна агресивність ($M=4$), сором'язливість ($M=6$), емоційна лабільність ($M=4,5$), екстраверсія/інтроверсія ($M=4$).

П'ята група. Жінки-інваліди (глухонімі), мають високий рівень показника за шкалою реактивна агресивність, середні показники по шкалам: невротичність ($M=5$), спонтанна агресивність ($M=5$), депресивність ($M=6$), роздратованість ($M=5,5$), комунікабельність ($M=6$), сором'язливість ($M=6$), відкритість ($M=5$), екстраверсія/інтроверсія ($M=5$), емоційна лабільність ($M=6,5$). Низький рівень спостерігається за шкалами: врівноваженість ($M=3$), маскулінність/фемінність ($M=3$).

Шоста група. Жінки-киянки мають високі показники за шкалами: врівноваженість ($M=7$), реактивна агресивність ($M=7$), сором'язливість ($M=7$), середні показники за шкалами: невротичність ($M=5$), спонтанна агресивність ($M=5$), депресивність ($M=5$), роздратованість ($M=6$), комунікабельність ($M=6$), відкритість ($M=6$), також середній полюс спостерігається за екстраверсією/інтроверсією і емоційною лабільністю.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика властивостей особистості жінок з різних соціальних груп за методом U-критерій Манна – Уїтні

Групи	Невротичність	Спонтанна агресивність	Репресивність	Розротованість	Комунікабельність	Врівноваженість	Реактивна агресивність	Сором'язливість	Відкритість	Екстраверсія/інтроверсія	Емоційна лабільність	Маскулінність/фемінність
1 и 2	0,001 (,001)	-	0,01 (,013)	0,001 (,000)	0,01 (,005)					0,001 (,000)		0,01 (,015)
1 и 3	-	0,001 (,000)	0,001 (,000)	0,01 (,002)	-	0,01 (,005)	0,001 (,000)	-	-	-	-	-
1 и 4	0,001 (,000)	-	-	0,05 (,021)	0,001 (,000)	0,01 (,005)	0,01 (,002)	-	0,01 (,006)	-	-	0,001 (,000)
1 и 5	0,01 (,013)	0,01 (,002)	0,05 (,036)	-	0,001 (,000)	0,01 (,004)	0,001 (,000)	-	-	-	-	-
1 и 6	-	0,001 (,000)	0,05 (,049)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 и 3	0,001 (,001)	0,001 (,000)	-	-	0,01 (,002)	0,05 (,027)	0,001 (,000)	0,001 (,001)	-	0,01 (,003)	-	0,01 (,004)
2 и 4	0,001 (,000)	-	-	-	-	0,01 (,009)	-	0,05 (,033)	0,001 (,000)	0,001 (,000)	-	-
2 и 5	0,001 (,000)	0,01 (,012)	-	0,01 (,004)	-	0,01 (,005)	0,001 (,000)	0,001 (,001)	-	0,001 (,000)	-	-
2 и 6	0,01 (,003)	0,01 (,002)	-	-	-	0,05 (,027)	0,05 (,035)	-	0,01 (,014)	0,001 (,000)	-	-
3 и 4	0,001 (,000)	0,001 (,000)	0,001 (,000)	-	0,001 (,000)	-	0,001 (,000)	-	0,001 (,000)	-	-	0,001 (,000)
3 и 5	0,01 (,010)	0,05 (,020)	0,05 (,019)	-	0,001 (,000)	-	-	-	-	-	-	-
3 и 6	-	0,05 (,036)	0,01 (,010)	-	0,05 (,032)	0,001 (,000)	-	0,01 (,008)	0,001 (,000)	0,001 (,000)	-	-
4 и 5	0,05 (,022)	0,05 (,020)	-	-	-	-	0,001 (,000)	-	0,01 (,011)	-	-	0,01 (,012)
4 и 6	-	0,01 (,002)	-	-	-	0,001 (,000)	0,001 (,001)	-	0,05 (,034)	0,001 (,001)	-	0,05 (,018)
5 и 6	-	-	-	-	-	0,001 (,000)	0,05 (,047)	0,01 (,009)	-	0,01 (,005)	-	-

Критерій U Манна-Уїтні для незалежних виборок у дужках, рівень значущості t критерій, де 0,050 – 95%; 0,010 – 99%; 0,001 – 99,9%

По шкалі маскулінність/фемінність показник має низький рівень ($M=3$), що вказую на полюс фемінності.

За методом попарного порівняння Мана-Уїтні було визначено статистично значущих відмінностей властивостей особистості жінок з різних соціальних груп, які представлені в таблиці 2.

Стосовно статистично значущих відмінностей показників між жіночими групами, ми отримали таку картину:

1. *Жінки, які проживають на тимчасово окупованій території* мають статистично значущі вищі показники «невротичності» в порівнянні з жінками-переселенками з тимчасово окупованої території та жінками-інвалідами і нижчі показники в порівнянні з релігійними – жінками. Показники «спонтанної агресивності» в них значимо нижче ніж у жінок-киянок, жінок, які перебувають у ВК і жінок –інвалідів. Рівень «депресивності» у них значимо нижче, ніж у релігійних жінок, які перебувають у ВК і жінок –інвалідів. «Роздратованість» значимо нижче в порівнянні з релігійними жінками, які перебувають у ВК і жінками-переселенками з тимчасово окупованої території. Показник «врівноваженості» значимо вище, ніж у жінок, які перебувають у ВК, жінок-переселенок з тимчасово окупованої території і жінок –інвалідів. «Реактивна агресивність» значимо нижче, ніж у жінок, які перебувають у ВК і жінок –інвалідів та вище ніж у жінок-переселенок. Рівень «відкритості» значимо нижче ніж у жінок-переселенок з тимчасово окупованої території. Також жінки які проживають на тимчасово окупованій території статистично значимо більше екстравертовані, ніж релігійні жінки, і значно більш маскулінні в порівнянні з релігійними-жінками і жінками-переселенками.

2. *Релігійні жінки* мають статистично значущі вищі показники «невротичності» і «інтроверсія» в порівнянні з іншими групами жінок, «врівноваженість» у порівнянні з жінками, які перебувають у ВК, жінок-переселенок з тимчасово окупованої території і жінок-інвалідів. Показники «спонтанна агресія» і «реактивна агресія» в них значимо нижче у порівнянні з жінками, які перебувають у виправній колонії і жінками-інвалідами, а ось «роздратованість» значно вище ніж у жінок – інвалідів.

3. *У жінок, які перебувають у виправній колонії*, статистично значимо вище показники «реактивна агресія» і «спонтанна агресія» ніж у жінок, які проживають на тимчасово окупованій

території, релігійних-жінок і жінок-переселенок з тимчасово окупованої території.

4. *У жінок-переселенок з тимчасово окупованої території* значно вище «відкритість», ніж у представниць інших груп, а «спонтанна агресія» і «реактивна агресія» значимо нижче у порівнянні з жінками-киянками, жінками-інвалідами і жінками які перебувають у ВК. Респондентки цієї групи найбільше фемінні, ніж жінки: які проживають на тимчасово окупованій території, киянки, інваліди, і які перебувають у ВК.

5. У групі *жінок-інвалідів* статистично значимо нижче показник «невротичність», ніж у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, релігійних і які перебувають у ВК, але вище ніж у жінок-переселенок. Показник «спонтанна агресія» вище за жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, релігійних-жінок і жінок-переселенок з тимчасово окупованої території. «Депресивність» вище ніж у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, а «роздратованість» нижче за релігійних-жінок. Показник «врівноваженість» статистично значимо нижче, а «реактивна агресивність» вище у порівнянні з жінками: які проживають на тимчасово окупованій території, киянками, релігійними. Статистично значимо нижче показник «сором'язливість», у порівнянні з киянками і релігійними жінками. Вони менш «відкриті», але більш «маскулінні», ніж жінок-переселенок з тимчасово окупованої території. «Екстравертованість» статистично вище в них за релігійних-жінок.

6. *Жінки-киянки* статистично мають нижчий показник «невротичність» у порівнянні з релігійними жінками. Показник «спонтанна агресія» статистично значимо вище, ніж у жінок, які проживають на тимчасово окупованій території, релігійних-жінок, жінок-переселенок з тимчасово окупованої території. «Врівноваженість» статистично значимо вище ніж у жінок: які перебувають у ВК, інвалідів, переселенок, релігійних. Показники: «реактивна агресія» вище, ніж у жінок-переселенок з тимчасом окупованої території; «сором'язливість» вище, ніж у жінок, які перебувають у ВК і жінок-інвалідів; «відкритість» вище ніж у релігійних-жінок і жінок, які перебувають у ВК, і нижче у порівнянні з жінками-переселенками з тимчасово окупованої території. У представниць цієї групи більш виражена «екстраверсія» у порівнянні з іншими групами, крім жінок, які перебувають на тимчасово окупованій території. Також вони більше «маскуліні» у порівнянні з групою жінок-переселенок.

Висновки.

У ході аналізу отриманих результатів було виявлено, що:

– *жінки, які проживають на тимчасово окупованій території* - в міру відкриті, комунікативні. Їх сором'язливість супроводжується тривожністю, скутістю, невпевненістю у собі, що є наслідком труднощів в соціальних контактах. Завдяки емоційної стабільності, вони стримані, вміють контролювати свою поведінку. За гендерною приналежністю, їм притаманний андрогенний тип.

– *релігійні жінки* – невротичні зі значними соматичними порушеннями, досить емоційно нестійкі з прихильністю до афективних реагувань. У життєвих стресових ситуаціях вони схильні до пасивно-оборонного типу реагувань з наявністю тривоги, скутості, невпевненості у собі, що безпосередньо впливає на їх труднощі у спілкуванні і взаєминах з оточуючим середовищем. Виражена інтровертованість робить їх закритішими від оточуючих, що безпосередньо відбивається на депресивному стані, наслідком якого є поява відчуття самотності. За гендерною приналежністю, їх психічна діяльність переважно протікає по жіночому типу.

– *жінкам, які перебувають у виправній колонії* властиво: нестійкий емоційний стан з схильністю до афективних реагувань, високий рівень психопатизації з агресивним відношенням до соціального оточення, прагнення до домінування у соціальній групі, що зумовлено вимушеною соціальною ізоляцією і внутрішнім перебуванням у закритій соціальній групі з певними обмеженнями і правилами. За гендерною приналежністю, їх психічна діяльність протікає по змішаному типу, де переваги немає.

– *жінкам-переселенкам з тимчасово окупованої території* притаманні фемінні прояви за гендерною приналежністю. Вони достатньо уразливі до стрес-факторів, які виникають в звичайних життєвих обставинах. Цьому сприяє невпевненість у собі, песимістичній настрій і пасивність у діяльності. Але вони прагнуть до довірливо-відвертих взаємодій з оточуючим середовищем за наявності в собі високого рівня самокритичності.

– *жінки-інваліди* вразливі щодо стрес-факторів, тому їм притаманні емоційно нестабільні прояви й агресивна поведінка щодо соціального оточення, таким чином вони намагаються відстояти свою позицію – домінування. Але за гендерною приналежністю, їх психічна діяльність переважно протікає по жіночому типу.

– *жінкам-киянкам* притаманна стійкість до стрес-факторів у звичайних життєвих ситуаціях,

вони впевнені в собі, оптимістичні та активні. Їх прагнення до домінування, має вигляд агресивної поведінки щодо соціального оточення. А з другого боку, реакція на звичайні стресові життєві ситуації може мати пасивно – оборонний тип характеру, проявляючись у тривозі, скутості, невпевненості, впливаючи на утруднення соціальних контактів. За гендерною приналежністю, їх психічна діяльність переважно протікає по жіночому типу.

У ході порівняння характеристик властивостей особистості жінок з різних соціальних груп було статистично встановлено значуща відмінність, де виявлено що:

– *жінки, які проживають на тимчасово окупованій території* більш екстравертовані, ніж релігійні жінки. Стійкіші до стрес-факторів у звичайних життєвих ситуаціях, оптимістичні, активні і впевнені в собі, ніж групи жінок, які: перебувають у ВК, жінок-переселенок з тимчасово окупованої території і жінок-інвалідів. Мають вище рівень невротизації особистості ніж жінки-переселенки та жінки-інваліди. В порівнянні з групою жінок-переселенок з тимчасово окупованої території, жінки, які проживають на тимчасово окупованій території, більш схильні до домінування і агресивних проявів щодо соціального оточення. Також вони мають більш маскуліні прояви психічної діяльності, ніж релігійні-жінки і жінки-переселенки.

– *релігійні-жінки* у порівнянні з іншими жіночими групами, більш схильні до розвитку невротичного синдрому астеничного типу, який супроводжується значними соматичними порушеннями і захисним песимізмом. Їх підвищений рівень невротизма є наслідком сприймання навколишнього світу як небезпечний, використовуючи кардинально інші стратегії в боротьбі з занепокоєнням в порівнянні з людьми у яких низький рівень невротизма. Вони пильні щодо виникнення потенційної шкоди у своїх взаєминах. Постійно перевіряють навколишній простір на виявлення можливих ускладнень. Можуть моментами відмовлятися від сприйняття реальності на догоду формування захисної поведінки в разі виявлення небезпеки. Крім того в них знижується рівень орієнтації особистості на інтеграцію з іншими людьми, від чого зростає бажання закритися від оточення. У складних життєвих ситуаціях вони більш стійкі до стрес-факторів, з неагресивною моделлю поведінки, ніж жінки, які: перебувають у ВК, переселенки з тимчасово окупованої території і інваліди. Але слід зазначити, що агресивність сприяє особистої цілеспрямованості і захищає

особистісні межі людини, виступаючи захисним механізмом. Тому, коли релігійні жінки подавляють свої агресивні прояви прагнучи до духовності високої моралі, вони відчувають більшу роздратованість, яка супроводжується нестійким емоційним станом у порівнянні з жінками-інвалідами, яким властиво достатньо агресивно відстоювати свою позицію.

– *жінкам, які перебувають у ВК* у порівнянні з іншими жіночими групами, найбільше властиві прояви психопатизації екстратенсивного і інтро-тенсивного типу, що створюють передумови для імпульсивної агресивної поведінки. Їх прагнення до домінування і самоствердження у закритій соціальній групі, умовлено вимушеною соціальною ізоляцією з певними правилами і обмеженнями, які впливають на агресивні прояви щодо соціального оточення. Причиною психопатичного розвитку особистості часто є тривалість впливу несприятливих соціальних факторів, в нашому випадку це є вимушений соціально закритий обмежений заклад – виправна колонія.

– *жінки-переселенки з тимчасово окупованої території* більш відкриті до стосунків із соціальним оточенням, де вони прагнуть до довірливо-відкритої взаємодії, водночас маючи високий рівень самокритичності. На відміну від інших жіночих груп, їм властиві більш жіночі (фемінні) прояви у поведінці. У зв'язку з виниклими діями на тимчасово окупованій території Донбасу, які стали поштовхом до переселення, в них зросла стійкість до стресу, де вони набули здібність більше контролювати свій емоційний стан вибираючи неагресивні моделі поведінки в той, чи іншій життєвій ситуації у порівнянні з жінками киянками, інвалідами, і жінками, які перебувають у ВК.

– *жінки-інваліди* мають нижче рівень невротизації особистості на відміну від жінок, які про-

живають на тимчасово з окупованій території, які перебувають у ВК і релігійних. Але у життєвих стресових ситуаціях вони більш схильні до імпульсивно-агресивної поведінки, з активно-захисним типом реагування щодо оточення, з вираженим прагненням до домінування, у порівнянні з іншими жіночими групами, окрім жінок, які перебувають у ВК. Крім того, вони впевненіші в собі, ніж киянки і релігійні жінки, і більш спрямовані на інтеграцію з оточуючими. У порівнянні з жінками, які проживають на тимчасово окупованій території, їм більше властиво переживати пригнічений стан із депресивними епізодами. Вони більш закриті у стосунках з оточуючими людьми з наявністю більш чоловічих якостей і форм поведінки у житті, ніж жінки-переселенки.

– *жінки-киянки* на відміну від релігійних жінок, більш емоційно стабільні, з позитивним мисленням і суб'єктивно-позитивною оцінкою своєї значущості. Їх стійкість до стрес-факторів у звичайних життєвих ситуаціях, робить їх впевненими, активними і оптимістичними на фоні жіночих груп. Вони більш домінантні і агресивні у своїх проявах з наявністю імпульсивної поведінки у соціальному оточенні, ніж релігійні жінки, переселенки і жінки, які проживають на тимчасово окупованій території. Але в них більше сором'язливості, яка супроводжується тривогою, ніж у жінок у жінок, які перебувають у ВК і у жінок-інвалідів. У порівнянні з іншими жіночими групами, вони більше орієнтовані на зовнішній світ, на будівництво довірливо-відвертих стосунків у взаємодії з навколишнім середовищем, але в порівнянні з жінками-переселенками, вони все ж таки не настільки відкриті з оточуючими, тим самим піклуючись про свою особистісну безпеку. На відміну від жінок-переселенок, їм властиві, як жіночі, так і чоловічі прояви у поведінці.

Список літератури:

1. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания. Москва : Педагогика, 1996. 170 с.
2. Брутман В.И., Панкратова М.Г., Ениклопов С.Н. Некоторые результаты социологического и психологического обследования женщин, отказавшихся от новорожденных детей. *Вопросы психологии*. 1994. № 5. С. 31–36.
3. Визгина А.В., Пантелеев С.Р. Проявление личностных особенностей в самоописаниях мужчин и женщин. *Вопросы психологии*. 2001. № 3. С. 91–100.
4. Дусказиева Ж.Г. Гендерная психология : учебное пособие / Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. Красноярск, 2010. 108 с.
5. Кулаева Е.В. Самоопределение женщин с различными типами гендерной идентичности : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Ярославль, 2009. 191 с.
6. Пузанова Ж.В. Философское одиночество и одиночество философа. *Вестник РУДН. Серия Социология*. 2003. № 4–5. С. 47–58.
7. Пузанова Ж.В. Антропология одиночества. *Социальная антропология на пороге XXI века*. Москва, 1998. 355 с.

8. Романова Н.П. Социальный статус одиноких женщин в современном российском обществе: теоретико-методологический анализ : дисс. ... д-ра социолог. наук : 22.00.04 ; Бурятский гос. ун-т. Улан-Удэ, 2006. 322 с.
9. Сіляєва В.І. Психологічне вивчення та корекція образу Я у самотніх жінок : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 ; Таврійський національний ун-т ім. В.І. Вернадського. Сімферополь, 2004. 193 с.
10. Срібна О.В. Психологічні особливості самовизначення сучасної жінки. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць / Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України ; за ред. С.Д. Максименка. Київ : Інституту психології імені Г.С. Костюка, 2017. Т. VI. Вип. 13. С. 276–285.
11. Степанова Л.Г. Актуальные проблемы гендерной психологии : курс лекций. Минск : БГПУ, 2009. 68 с.
12. Шитова Н.В. Социально-психологические особенности одиноких женщин : дисс. ... кад. психол. наук : 19.00.05 ; Воронежский экономическо-правовой ин-т. Воронеж, 2009. 189 с.
13. Bandura A., Walters R. H. Social learning and personality development. N.Y., 1965. 329 p.
14. Cacioppo J.T., Hawkley L.C. Loneliness. *Handbook of individual differences in social behavior*. New York : Guilford, 2009. P. 227–240.
15. Dykstra P. A., Fokkema T. Social and Emotional Loneliness Among Divorced and Married Men and Women: Comparing the Deficit and Cognitive Perspectives. *Basic and Applied Social Psychology*. 2007. Vol. 29. 2007. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1080/01973530701330843>.
16. A cognitive developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes. The development of sex differences / eds. L.A. Kohlberg, E.E. Maccoby. Stanford University Press, 1966. 24 p.
17. Weitzman L. Sex role socialization: A focus on women. V. 12. Palo Alto, Cal., 1979. 105 p.

Leonova I.M. SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROPERTIES OF WOMEN'S PERSONALITY FROM DIFFERENT SOCIAL GROUPS

The article presents the results of an empirical study of socio-psychological properties of the personality of women from different social groups, as well as a comparative analysis of these properties.

The following general trends are shown, where the indicators of spontaneous aggression, depression, sociability and emotional lability are at an average level for all six female groups. The indicators of extraversion-introversion and masculinity-femininity are in the pole of introversion and femininity, while neuroticism, irritability, balance, reactive aggression and openness have different indicators depending on group affiliation.

It was found that: 1. women living in the temporarily occupied territory – have an androgenic type of gender, emotionally stable, restrained, have behavioral control, moderately open, communicative, shy, with a little anxiety, awkwardness and insecurity, which is a consequence of difficulties in social contacts; 2. religious women – feminine, neurotic, emotionally unstable with a commitment to affective responses and passive-defensive type of responses, anxious, shackled, insecure, introverted, with manifestations of depressive states, which directly affects their difficulties in communication and relationships with others. environment and the experience of loneliness; 3. women who are in a correctional colony – androgenic, but with a tendency to masculinity, dominant, psychopathic, emotionally unstable with a tendency to affective reactions and aggressive behavior; 4. Immigrant women from the temporarily occupied territory – feminine, self-critical, strive for trusting and frank interactions with others, vulnerable to stressors, have little self-doubt, pessimism and passivity in activities; 5. women with disabilities – feminine, emotionally unstable, vulnerable to stressors, with aggressive behavior; with a desire for dominance; 6. Kyiv women – androgenic, but more prone to femininity, in stressful situations can have both resilience and passive – defensive type of character (anxiety, stiffness, insecurity), optimistic and active with a desire to dominate with aggressive behavior.

Comparing the personality characteristics of women from different social groups, a significant difference was statistically found between female groups.

Key words: *loneliness, social female groups, internal states, socio-psychological factors, individual features, emotional relations.*